

Hvad forstår unge svenskere og nordmænd bedst – engelsk eller dansk?¹

Af Charlotte Gooskens

Når mennesker fra forskellige lande og med forskellige modersmål møder hinanden, er det som regel sådan, at i hvert fald den ene part er nødt til at anvende et fremmedsprog for at kunne kommunikere med samtalepartnern. Som bekendt befinder skandinaver, dvs. danskere, svenskere og nordmænd, sig imidlertid i den forholdsvis specielle situation, at de kan bruge deres eget sprog, når de kommunikerer med en person fra et af nabolandene (semikommunikation).

Kommunikationen mellem skandinaver, og især mellem danskere og svenskere, er dog ofte problematisk, og den almindelige opfattelse er, at nabosprogsforståelsen er blevet dårligere. De seneste årtier er det stadig oftere blevet sagt, at det ikke længere er en selvfølge, at en samtale mellem skandinaver føres på de skandinaviske sprog, men at engelsk skulle være lettere at forstå end nabosproget. Ifølge iagttagelserne taler især unge skandinaver ofte engelsk med hinanden i mange sammenhænge. Dette betyder dog ikke nødvendigvis, at nabosprogsforståelsen er blevet dårligere. Den øgede brug af engelsk kan også

skyldes, at unge mennesker er blevet bedre til engelsk og i stigende grad føler sig som medlemmer af et internationalt, engelsksproget samfund. Titlen på R. Höglins bog udgivet af Nordisk Ministerråd, *Engelska språket som bot og tillgång i Norden* (2002), viser, hvor splittet man er over for brugen af det engelske sprog som *lingua franca*. På den ene side giver det mennesker en stor slæt mulighed for at kunne mødes og kommunikere hen over sprog-, kultur- og landegrænser, på den anden side udgør brugen af engelsk en reel trussel mod brugen af de nordiske sprog på nordisk plan. Og der er også mennesker, som frygter, at det engelske sprog på længere sigt vil fortrænge de nordiske som nationalsprog. Truslen har affødt en livlig samfundsdebat de senere år.

Det er diskussionen om brugen af engelsk som *lingua franca* i Skandinavien samt efterlysningen af videnskabelige undersøgelser om forholdet mellem nabosprogsforståelse og forståelsen af engelsk, der var anledning til den undersøgelse, som jeg vil beskrive i det følgende. Jeg udførte undersøgelsen i 2001 og 2002 sammen med

en gruppe MA-studerende fra skandinavisk afdeling ved Groningen Universitet. Målet var at finde ud af, hvor godt unge nordmænd og svenskere forstår engelsk i forhold til dansk. Vi valgte at fokusere på forståelsen af dansk i forhold til engelsk, fordi det som regel er dansk, der betragtes som problembarnet i skandinavisk nabosprogsforståelse.²

Vi undersøgte både lytteforståelse og læseforståelse. Tidligere undersøgelser har vist, at skandinaver er bedre til at læse hinandens sprog end til at forstå dem, når de tales. Det er derfor muligt, at nabosprogsforståelsen, i hvert fald når det gælder læseforståelsen, har et forspring i forhold til engelsk.

Eksperimentet

For at undersøge den engelske og danske sprogforståelse udviklede vi en test, hvor testpersonerne skulle oversætte engelske eller danske ord i en sætning. Vi valgte at bruge *Anne Franks dagbog* som udgangspunkt. På baggrund af den nederlandske tekst valgte vi 30 vilkårlige helsætninger. I

hver sætning markerede vi alle indholdsord (dvs. udsagnsord, navneord, tillægsord og biord), og derefter valgte vi et af disse ord i hver sætning efter tilfældighedsprincippet. Efter først at have valgt de 30 testsætninger og 30 testord ledte vi efter de tilsvarende sætninger og ord i den engelske og i den danske oversættelse. Vores testmateriale udgjordes således af de 30 engelske og de 30 danske sætninger med et udvalgt indholdsord i hver.

Læsetesten bestod af de i alt 30 (15 engelske og 15 danske) sætninger med et understreget indholdsord i hver. Under hver sætning var der plads til at skrive oversættelsen af det understregede ord. I figur 1 gives et eksempel på en dansk sætning fra testen.

På den del af testformularen, som hørte til lyttesten, fandtes kun 30 linjer, hvor oversættelsen af testordet skulle skrives. For at gøre det klart for testpersonerne, hvilket ord de i hver af de 30 sætninger skulle oversætte, blev testordet gentaget umiddelbart efter sætningen. Derefter blev sætningen og testordet gentaget endnu en gang. Dette mente vi var nødvendigt

Jeg tager kniven i den ene hånd, sådan, og skraber oppefra og nedefter!

Figur 1. *Eksempel på en dansk sætning fra testen.*

for at råde bod på, at sammenhængen var så begrænset i testsituationen, hvor prøvepersonerne kun hørte løsrevne sætninger. Desuden havde testpersonerne i læseekperimentet også lejlighed til at læse sætningerne flere gange. På den måde prøvede vi at gøre testsituationerne så ensartede som muligt i de to tester.

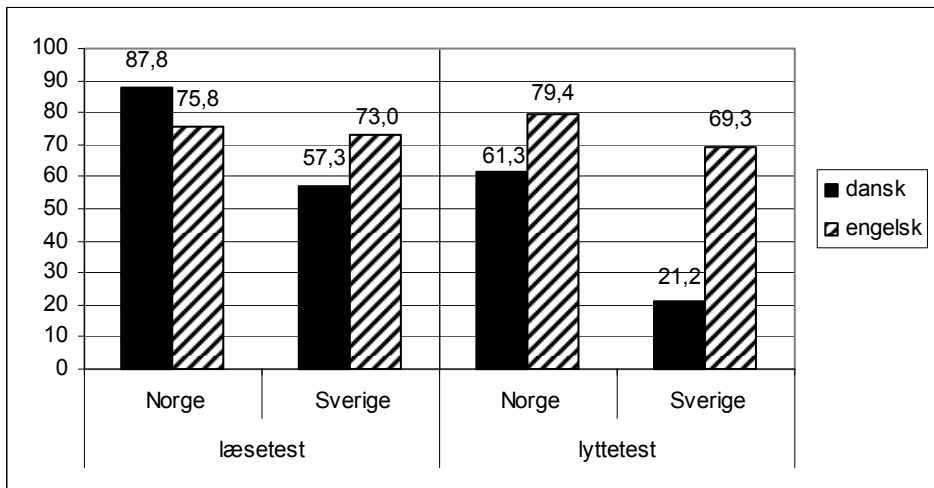
Teksterne blev indtalt på dansk og på engelsk af mænd med en standardudtale (dansk eller britisk engelsk). Efter vores bedømmelse havde de stemmekvaliteter og læsestile, som ikke var så forskellige, at det kunne give anledning til forskel i forståelighed. Vi bearbejdede optagelserne for at sørge for, at der var lige lange pauser mellem sætningerne og ordene. Før hver ny sætning indsatte vi desu-

den en tone for at gøre det lettere for testpersonerne at holde rede på, hvor i eksperimentet de befandt sig.

Som testpersoner deltog i alt 320 norske og svenske elever fra de ældste klasser i gymnasiet, som havde norsk henholdsvis svensk som modersmål. Vi valgte udelukkende skoler, som geografisk set lå midt i landet, omtrent lige langt fra Danmark, således at vi kunne gå ud fra, at både de norske og de svenske elever havde samme udgangspunkt, hvad angår tidlige kontakt med dansk.

Resultater

Resultaterne af de to tester fremgår af figur 2. De viser, at svenskerne har lettere ved at læse og forstå engelsk end dansk. Også nordmændene har

Figur 2. Procentdel danske og engelske ord, som er korrekt oversat af testpersoner i Norge og Sverige. Til venstre resultaterne af læsetesten og til højre resultaterne af lyttetesten.

lettere ved at forstå talt engelsk end talt dansk. Kun når nordmændene skal læse, er dansk lettere for dem end engelsk. Nordmændene har således et forspring i forhold til svenskerne, når det gælder danskforståelsen, men de er også bedre end svenskerne til at forstå talt engelsk.

Der er forskellige forhold, som kan have indflydelse på, hvor godt testpersoner er i stand til at klare en test i sprogforståelse. Ud over lingvistiske afstande mellem sprogene er det f.eks. også afgørende, hvilken holdning testpersonerne har til sproget samt deres tidligere erfaringer med samme. For at få et indtryk af testpersonernes erfaring med dansk og engelsk og deres holdning til brugen af engelsk og skandinaviske sprog i en nordisk sammenhæng, stillede vi dem forskellige spørgsmål om disse forhold. Desuden så vi på forholdet mellem testresultaterne og lingvistiske afstande.³

Svarene på spørgeskemaerne peger i store linjer i samme retning som resultaterne af sprogtesterne. Nordmændene havde mere kontakt med dansk end svenskerne. Der er også flere nordmænd end svenskere, som foretrækker at kommunikere med danskere på deres eget sprog frem for på engelsk, og der er flere nordmænd end svenskere, som i forvejen regnede med at være bedre til dansk end til engelsk. Mellemnordisk kommunikati-

on anses desuden for at være vigtigere blandt nordmændene end blandt svenskerne. Holdningerne og erfaringerne hos nordmændene og svenskerne stemmer altså overens med testresultaterne.

Der er desuden en tydelig sammenhæng mellem testresultaterne og lingvistiske forskelle. Jo mere afvigende testordene er fra de tilsvarende ord på testpersonernes modersmål, des sværere er de at forstå.

Konklusioner

Et af Nordisk Råds formål er at styrke brugen af de skandinaviske sprog i nordisk sammenhæng. Rådet har bl.a. udgivet en folder med råd til nordboer om, hvad de kan gøre for at opnå god indbyrdes forståelse (*Att förstå varandra i Norden*, Nordiska Rådet 1993⁴). Heri anbefales det at undgå brugen af engelsk som nordisk omgangssprog. Som argumenter herfor nævnes, at man kan udtrykke sig friere og mere nuanceret på sit eget sprog, og at de skandinaviske sprog ofte er bedst egnede til at udtrykke sig på, når det drejer sig om nordiske forhold. Desuden er ikke alle lige gode til engelsk, mens det kræver en forholdsvis lille indsats at kunne forstå de andre skandinaviske sprog. Også de nordiske sprogs symbolske værdi som skaber af nordisk identitet understreges. Men spørgsmålet er, om ikke nabo-

sprogsforståelsen (især den svensk-danske) er så dårlig i forhold til forståelsen af engelsk, at det er blevet mere naturligt for unge mennesker at tale engelsk med hinanden? I så fald er det måske ikke længere realistisk at tro på, at de nye generationer vil blive ved med at kommunikere med hinanden på et skandinavisk sprog.

Det var ikke formålet med vores undersøgelse at tage stilling for eller imod brugen af engelsk i nordisk kommunikation. Vores mål var at få et indtryk af, hvor godt skandinaver er i stand til at læse og forstå nabosprog (i dette tilfælde dansk) i forhold til engelsk. Vi har konstateret, at nordmænd er bedre til at læse dansk end engelsk, men bedre til at forstå talt engelsk end talt dansk. Svenskerne har flere korrekte oversættelser, både når det gælder talt og skrevet engelsk, end når det gælder dansk. Det er altså især i det dansk-svenske forhold, at engelsk kan konkurrere med skandinavisk, og man kan konkludere, at der måske er en reel fare for, at kommunikationen mellem svenskere og danskere i fremtiden først og fremmest vil komme til at finde sted på engelsk. Det kræver derfor en indsats, hvis man fortsat skal kunne tale om semi-kommunikation i en svensk-dansk sammenhæng.

Vores resultater er generelt set ikke særligt opmuntrende for modstandere

af brugen af engelsk i nordisk kommunikation. Det er dog vigtigt at gøre sig klart, at det er svært at simulere virkeligheden i en testsituation. Vores undersøgelse tager ikke højde for fordelene ved at kunne udtrykke sig på sit eget sprog. Denne fordel er enestående i en situation som den skandinaviske, hvor begge samtaleparter kan udtrykke sig på deres eget sprog og derfor bliver mere jævnbyrdige end i de fleste tosproglige situationer, hvor i hvert fald den ene samtalepartner er nødt til at udtrykke sig på et sprog, som ikke er vedkommendes eget.

Det ville være interessant at undersøge nærmere, hvor udbredt brugen af engelsk på skandinavisk plan er i praksis. Det er muligt, at man i virkeligheden slet ikke går over til at tale engelsk så hurtigt, som man generelt er tilbøjelig til at tro. Vores resultater viste, at en del af både de norske og de svenske elever overvurderede, hvor godt de er i stand til at læse engelsk i forhold til dansk. Men på den anden side var der kun få nordmænd, som angav, at de brugte eller ville bruge engelsk i en samtale med en dansker. Svenskere, som aldrig har haft forbindelse med danskere, gik ud fra, at en samtale med en dansker ville komme til at foregå på engelsk, mens det viste sig, at flertallet af de svenskere, som havde erfaring med at tale med danskere, talte svensk med dem.

Disse resultater viser vigtigheden af at sørge for, at unge skandinaver får mulighed for at mødes og opdage, at det i virkeligheden er muligt at tale sammen på hver sit sprog.

Det er også vigtigt at vægte undervisningen i de talte nabosprog højere, end man hidtil har gjort. Dette kræver større indsigt i hvilke lingvistiske faktorer, der især gør det svært at forstå nabosprogene. Hvis man ved, hvor de lingvistiske hindringer for gensidig sprogforståelse ligger, er man også i stand til at give en mere målrettet nabosprogsundervisning. For tiden udføres et stort forskningsprojekt ved Groningen Universitet med titlen 'Linguistic determinants of mutual intelligibility in Scandinavia'.⁵ Formålet med dette projekt er at undersøge forholdet mellem sprogforståelse og lingvistiske forskelle. Allerede eksisterende metoder til at måle afstande på forskellige lingvistiske niveauer vil blive videreudviklet og relateret til resultaterne af sprogforståelsestester. Målet er at udvikle en model, som kan forklare og forudsige den gensidige sprogforståelse mellem nært beslægtede sprog som f.eks. de skandinaviske. Forhåbentlig kan resultaterne af forskningen inden for dette projekt bidrage til at få større kendskab til, hvilke faktorer der spiller en afgørende rolle for succesfuld kommunikation mellem skandinaver.

Charlotte Gooskens (f. 1962), bifag i lingvistik fra Aarhus Universitet, cand.mag. i lingvistik fra Leiden Universitet, ph.d. fra Nijmegen Universitet på afhandlingen *On the role of prosodic and verbal information in the perception of Dutch and English language varieties*. Lektor i skandinavisk lingvistik ved Groningen Universitet siden 1999.

Noter.

1. Nærværende artikel er en forkortet udgave af en artikel med samme titel i *Tidsskrift for Sprogforskning*, årg. 4, nr. 1-2, s. 221-244.

2. Da vi var færdige med vores undersøgelse, blev der udført en ny stor undersøgelse af mellemnordisk sprogforståelse, nemlig INS-projektet, med støtte fra Nordisk Kulturfond.

I denne undersøgelse blev forståelsen af engelsk også testet med lignende resultater (se L.-O. Delsing & K. Lundin Åkesson: *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska*. København: Nordisk ministerråd 2005).

3. Lingvistiske afstande målte vi med den såkaldte Levenshtein-algoritme (se W. Heeringa: *Measuring dialect pronunciation differences using Levenshtein distances*. Groningen: Groningen dissertations in linguistics (Grodil) 2004).

4. Se http://www.nordisk-sprakrad.no/folder_att_forstaa/folder_index.htm.

5. Se <http://www.let.rug.nl/micrela>.